

ФОРМУВАННЯ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «ЕКОНОМІЧНА ЗАХИЩЕНІСТЬ» ТА ВСТАНОВЛЕННЯ ЇЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЗІ СТРУКТУРНИМИ ВЛАСТИВОСТЯМИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

© Хома І.Б., 2011

Наведено концептуальний підхід до формування сутності категорії «економічна захищеність» з виділенням її місця в інтегрованій системі економічної безпеки та зі встановленням щільного взаємозв'язку з основними структурними властивостями промислового підприємства, такими як сталість, стійкість, дієздатність, гнучкість, ефективність, надійність, платоспроможність, ліквідність, кредитоспроможність і конкурентоздатність, що відповідають за оцінювання і контроль стану поточних захисних функцій сучасного суб'єкта господарювання.

Ключові слова: економічна захищеність, економічна безпека, структурні властивості промислового підприємства.

FORMING OF CATEGORY'S ESSENCE OF «ECONOMIC PROTECTABILITY» AND ESTABLISHING OF ITS RELATIONSHIP WITH STRUCTURAL PROPERTIES OF INDUSTRIAL ENTERPRISE

© Khoma I., 2011

The conceptual approach to the formation of the category's essence of «economic security» is presented in this paper with the allocation of its place in an integrated system of economic security and with the establishment of close links with the main structural properties of an industrial enterprise as stability, consistency, active capacity, versatility, efficiency, reliability, solvency, liquidity, credit worthiness and competitiveness which are responsible for evaluating and monitoring the current state of the protective functions of the modern enterprise.

Key words: economic protectability, economic security, structural properties of an industrial enterprise.

Постановка проблеми. Вкрай несприятливі умови господарювання, які склались на більшості вітчизняних промислових підприємствах, загострили основну проблему сьогодення – пошук і впровадження оптимальних методів оцінювання і контролю стану захисних функцій провідних виробничо-господарських структур з метою прискореного прийняття на них ефективних рішень щодо стабілізації ситуації. З цим пов'язана необхідність формування сутності такої категорії як «економічна захищеність» і встановлення її тісного взаємозв'язку з основними структурними властивостями сучасного промислового підприємства як: сталість, стійкість, дієздатність, гнучкість, ефективність, надійність, платоспроможність, ліквідність, кредитоспроможність, конкурентоздатність тощо, які, своєю чергою, виступають поточними індикаторами оцінювання фінансово-економічного захисту будь-якого суб'єкта господарювання, та з розробкою в подальшому на прикладі саме стратегічно важливих для держави промислових підприємств дієвого механізму діагностики їх економічної захищеності для вчасного виявлення і, по можливості, попередження послаблення їх економічного захисту в багатоструктурованому аспекті збереження в умовах непрогнозованого ринку помірно безпечної підприємницької діяльності в основному через комплексні прояви гнучкого реагування на погіршення свого фінансово-економічного стану і,

зокрема ознак падіння конкурентного статусу й економічного потенціалу в результаті дії різноманітних дестабілізуючих чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Взагалі проблема захисту виникає перед кожним підприємством будь-якої форми власності, тим більше, якщо воно прагне продовжувати функціонувати з допустимими фінансово-економічними результатами у кризовий або післякризовий період, коли рівень невизначеності ринку максимальний за рахунок накладання і пролонгації на невизначений період найбільшої кількості різних ідентифікованих ризиків, які зазвичай комплексно обтяжують всю підприємницьку діяльність.

Помічено, що навіть у разі роботи підприємства у стабільно економічному середовищі, виникає необхідність у його захищеності, тобто безпеці, проте, у меншій потребі вже цілісного захисту, а насамперед у вужчих його проявах. У цьому разі комплекс виконаних цільових завдань стосовно механізму захисту дійсно буде істотно відрізнитись від тих завдань, які продукуються ринком для суб'єктів господарювання саме у періоди криз і фінансових потрясінь і вимагають кардинально іншого виконання, яке, передусім, залежатиме від якості діагностики нововведеної категорії, як «економічна захищеність».

Причому, комплексна система захисту підприємства у цій ситуації все одно буде базуватись на мінімізації зовнішніх і внутрішніх загроз, що впливають насамперед на економічний стан суб'єкта підприємництва [1, с.26], який залишається за будь-яких умов основним індикатором діяльності виробничо-господарської структури, до того ж, дозволяючи чітко виокремити категорію «економічна захищеність» як безумовний складовий елемент «безпеки» підприємства, і, даючи можливість встановити відмінності між такими категоріями, як «захищеність», «економічна захищеність», «безпека» і «економічна безпека» підприємства.

Взагалі філософія зародження категорій «захищеність» і «безпека» неоднозначна, до того ж, якщо це стосується економічних категорій. Своєю чергою, будь-яка економічна категорія – це узагальнює поняття, яке виражає істотні сторони економічних явищ і процесів та відбиває глибинні процеси економічного розвитку [2]. Ґрунтовно проаналізувавши низку літературних джерел щодо сучасного трактування термінів «захищеність», «захищення», «захист» та «безпека», «економічна безпека держави», «економічна безпека підприємства», «безпека підприємницької діяльності», «забезпечення економічної безпеки» з виділенням в останніх категоріях терміну «захищеність» або «захист», згідно з [1; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9], можна дійти висновку, що термін «безпека» є похідним від термінів «захищеність», «захищення», «захист», так як у своєму визначенні у більшості розглянутих варіантів трактувань містить термін «захищеність», «захищення» або «захист». Оскільки категорія «захищеність» все ж таки є визначеною категорією і причому досить широкого не тільки економічного спрямування, то вона в умовах оцінювання стану захищеності підприємницької діяльності відповідного виробничого суб'єкта потребує кардинально звуженої констатації, а саме, як «економічна захищеність». Як показав аналіз літературних джерел [10; 11; 12; 13; 14], за наявності доволі скудного трактування категорії «захищеність», «захищення» або «захист» (див. таблицю) поки що в теоретико-прикладних дослідженнях за даною тематикою, що викладені в науковій літературі, взагалі не існує концептуального підходу авторів до визначення такої категорії як «економічна захищеність» на відміну від «економічної безпеки».

Проте, необхідність у її розгорнутому й деталізованому розумінні і формулюванні як економічної категорії вже гостро назріла принаймні за останні роки, що історично пов'язано з прямим впливом світової фінансово-економічної і внутрішньодержавної кризи на рівень коливання стану захищеності (безпеки) деяких вітчизняних промислових підприємств і першочергово в аспекті їх нестійкого фінансово-економічного стану, як зазначалось раніше насамперед у кризовий та післякризовий період, та потреби розроблення дієвого механізму діагностики їх економічної захищеності з позиції подальшого управління саме індивідуальним економічним захистом кожного конкретного підприємства в системі загального національного захисту економіки.

Підходи до визначення терміну «захищеність», «захищення», «захист»

№ з/п	Літературні джерела	Визначення терміну «захищеність», «захищати»
1	Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.	1) <i>захищення</i> – дія за значенням <i>захищати</i> [10, с. 339]
2	Економічна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.enbv.narod.ru/text/Econom/encyclo/sr/E-257.html .	1) <i>захист</i> – заходи запобігання можливого погіршення становища суб'єкта відносин через активні дії інших суб'єктів або внаслідок несприятливих природних явищ [11]
3	Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный / [авт.-состав. Ефремова Т.Ф.]. – М.: Русский язык, 2000.	1) <i>захищеність</i> (безпека, відгородженість, забезпечення надійної безпеки, недоторканість) – стан надійної безпеки, <i>захисту</i> від кого-небудь або чого-небудь (приміт. – перекл. авт.) [12]
4	Словарь русских синонимов и сходных по смыслу выражений / [авт.-состав. Абрамов Н.]. – М.: Русские словари, 1999.	1) <i>захищеність</i> у надзвичайних ситуаціях – стан, при якому запобігають, переборюють або гранично знижують негативні наслідки виникнення потенційних небезпек у надзвичайних ситуаціях для населення, об'єктів народного господарства і навколишнього природного середовища (приміт. – перекл. авт.); 2) <i>захищеність</i> об'єкта – здатність об'єкта протистояти загрозам із збереженням можливості виконувати свої основні функції і завдання у штатних і позаштатних ситуаціях (приміт. – перекл. авт.); 3) <i>захищеність</i> інформаційної системи – здатність системи протистояти несанкціонованому доступу до конфіденційної інформації, її викривленню або руйнації (приміт. – перекл. авт.) [13]
5	Словник української мови / [редактори: Г.М. Гнатюк, Т.К. Черторизька]. – К.: Наукова думка, 1972. – т.3. – 744 с.	1) <i>захищення</i> – дія за значенням <i>захистити</i> ; 2) <i>захищення</i> – те, що <i>захищає</i> , стоїть на перешкоді руху, наступу або небажаному чи шкідливому впливу кого -, чого-небудь; <i>захист</i> [14, с.380]

Цілі статті. Мета статті полягає у запропонуванні цілісного підходу до розуміння сутності нововведеної категорії як «економічна захищеність» та в оцінюванні впливу структурних властивостей промислового підприємства на стан його поточного економічного захисту, що дозволяє на його основі дати власне її визначення, враховуючи всю складність ієрархічної будови багатогранного аспекту захищеності сучасного промислового підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне підприємство, яке є основним елементом загальної динамічної економічної системи, маючи властивість або до розвитку, або до повної руйнації в умовах кризи, що максимально розширює діапазон діагностованого рівня своєї захищеності як загалом, так і за окремими сферами підприємницької діяльності, не може існувати без розуміння сутності трактування такої категорії як «економічна захищеність». Введення нами цієї категорії дає підстави для формування і здійснення детального контролю всеохоплюючого захисту економічної ситуації на суб'єктах господарювання насамперед щодо безпеки їх підприємницької діяльності та захисту економічної системи загалом, з якою вони інтегровано взаємодіють вже на рівні держави. Взагалі промислові підприємства належать до суб'єктів

господарювання найважливішої сфери матеріального виробництва, для яких фінансово-економічна оцінка їх діяльності, проведена на поточний момент часу у відповідний відрізок життєвого циклу їх розвитку щодо безпечного функціонування, просто необхідна для запобігання вкрай неконтрольованих наслідків господарювання, які можуть зруйнувати у максимально короткі терміни всю промисловість держави. Враховуючи той факт, що саме промислові підприємства належать до складу такої економічної системи, що охоплює низку взаємопов'язаних галузей народного господарства, які займаються видобуванням і переробкою промислової та сільськогосподарської сировини у готову продукцію для подальшого використання її у суспільному виробництві та для особистого користування, що відноситься до задоволення власних, тобто чітко виражених індивідуальних потреб, то категорію «економічна захищеність» слід віднести до однієї з основних сучасних економічних категорій, яка має знайти своє місце в наукових дослідженнях з метою усестороннього обґрунтування розуміння її сутності і виділення вже за допомогою цієї категорії меж і структури інтегрованого захисту вітчизняних промислових підприємств з точки зору профілюючих його економічних позицій: стану інноваційного розвитку, стану фінансово-кредитної діяльності і виокремленої інвестиційної діяльності, без відповідного абстрагування наголосу, наприклад, на кадрову безпеку (безпеку персоналу), силову, правову, інформаційну безпеку суб'єкта господарювання. Хоча всі ці наведені види безпек підприємства здебільшого насамперед опосередковано, ніж прямо, проте все ж таки будуть мати вплив, хоча не основний, а другорядний на оцінювання величини економічної захищеності виробничо-господарської структури, яку без сумніву слід розглядати паралельно з економічною безпекою підприємства.

Як правило виникає питання – чи варто надалі вважати поняття «економічна захищеність» і «економічна безпека» підприємства синонімами, або їх все ж таки варто цілеспрямовано відокремити згідно з розумінням повноти сутності цих економічних категорій. Для цього встановимо структурно-еволюційний взаємозв'язок між категоріями «захищеність», «безпека», «економічна захищеність» та їх структурними елементами (див. рис. 1).

Дослідження показали, що терміни «захищеність» і «безпека» цілком можна вважати синонімами, тому вони і займають одночасно у схемі (рис. 1) найвищий рівень ієрархії. Проте, нами введена категорія «економічна захищеність» і вже загально відома категорія «економічна безпека» на мікрорівні не зовсім являються взаємозамінними термінами, так як в еволюційному плані саме «економічна безпека» продукує «економічну захищеність» як вже свій невід'ємний складовий елемент, причому диференціюючи у своєму складі поряд з економічною захищеністю ще й інші види захищеності сучасного промислового підприємства, які теж можуть впливати, хоча вже на відокремлений стан економічного захисту суб'єкта господарювання, проте, являючись повністю самостійними елементами, що відповідають за різні категорії захисту у складі загальної економічної безпеки підприємства. Це підтверджується у публікаціях багатьох науковців, де вони розглядають інші види захищеності підприємства у вигляді відповідних функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Можна припустити, а пізніше і довести, що, у нашому випадку, категорія «економічна захищеність» буде базуватись на основних структурних властивостях промислового підприємства як ефективність, надійність, сталість, стійкість, дієздатність та гнучкість, які, своєю чергою, будуть залежати від стану платоспроможності, ліквідності, кредитоспроможності і конкурентоздатності відповідного суб'єкта господарювання і відповідати за його загальну безпеку в спектрі відповідності цим властивостям (див. рис. 2).

Під економічною ефективністю слід розуміти таку ефективність, що визначає суму одержаних позитивних результатів підприємства у процесі використання ресурсів і співвідношення суми їх витрат до одержаного економічного ефекту, тобто обсягів виробництва товарів, реалізації продукції, одержаних прибутків, зростання продуктивності праці, підвищення якості продукції, економії матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, вдосконалення виробництва, технічного прогресу тощо. Проте, загалом ефективність складна і багатоаспектна категорія і тому її вплив на економічну захищеність підприємства теж не однозначний, так як її можна вважати, згідно з [15, с. 508], як категорію, що складається з відношення між витратами ресурсів і обсягом товарів та

послуг, які виробляються з цих ресурсів; з максимального обсягу виробництва товарів і послуг з використанням мінімальної вартості ресурсів; з виробництва товарів певної вартості за найменших витрат ресурсів; з отримання максимуму з доступних для людини обмежених ресурсів; з відношення цінності результату до цінності витрат тощо.

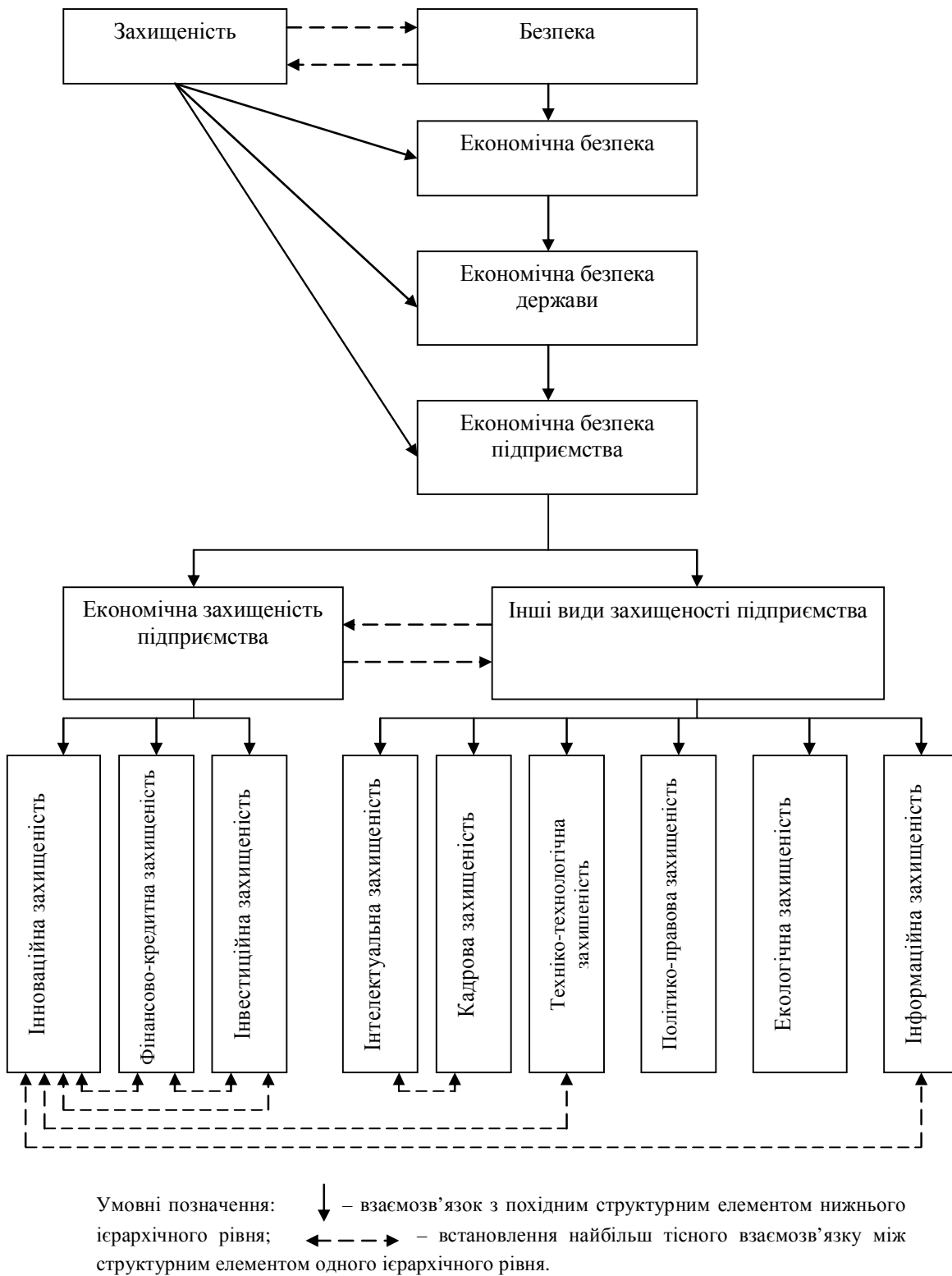

Рис. 1. Структурно-еволюційний взаємозв'язок між категоріями «захищеність», «безпека», «економічна захищеність» та їх структурними елементами

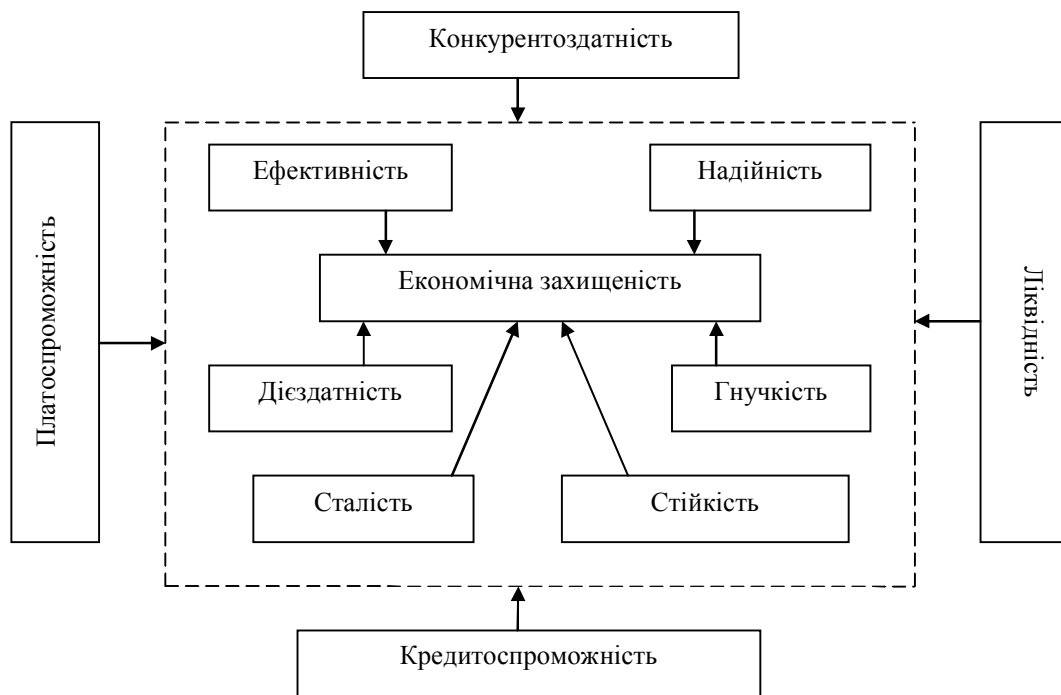

Рис. 2. Вплив структурних властивостей підприємства на стан його економічної захищеності

Хоча не кожному промисловому підприємству особливо на початковій стадії свого життєвого циклу вдається відразу досягти максимальної ефективності своєї діяльності, проте, рівень економічної захищеності у нього на цей момент часу може бути задовільним саме за рахунок достатнього рівня ефективності, хоча і не максимальної її величини, що, своєю чергою, буде досягатись в наслідок виконання і відповідності іншим структурним властивостям підприємства, наприклад, властивості надійності. За надійність слід вважати здатність об'єкта зберігати певні ознаки, характеристики або незмінні якості протягом заданого періоду. Часто надійність прирівнюють до категорії «стійкість» економічної, фінансової установи, організації, фірми до будь-яких колізій або зміни кон'юнктури ринку [11]. У цій ситуації надійність виступає властивістю об'єкту, що забезпечує досягнення мети або перевіреного стану [10, с. 558], [16, с.69] і яка завжди інтегрується з властивістю стабільності підприємства, тобто його міцністю, постійністю та стійкістю. Термін «стабільний» означає сталий, незмінний, стійкий [10, с. 558], [17, с.623]. Найчастіше стабільність підприємства пов'язують з поняттям «стійкий», тобто здатний витримати зовнішній вплив, чомусь протидіяти; здатний зберігатися, існувати в несприятливих умовах або який не піддається сторонньому негативному впливу, який довго зберігає і виявляє свої властивості, що не піддається руйнуванню, псуванню, для якого характерні ознаки стабільності, постійності, сталості [17, с.710], [10, с. 1196].

Взагалі дослідженнями поняття «економічної стійкості» виробничих підприємств в різних галузях економіки займалось багато вітчизняних і зарубіжних вчених таких як: С.Н. Анохін, Д.В. Дерев'яноко, С.Г. Єзерська, П.П. Жуков, В.Л. Іванов, О.В. Іванова, Л.А. Костирко, Т.С. Линник, Ю.С. Цямрюк та багато інших [18], [19, с. 68–80], [20], [21, с. 335–340], [22–25]. Проте, кожен з них не пов'язав економічну стійкість з економічною захищеністю підприємства, хоча і встановив доволі тісний взаємозв'язок з деякими іншими властивостями і ознаками підприємства. Наприклад, Т.С. Линник вважає економічну стійкість підприємства такою властивістю, яка характеризує рівноважний збалансований стан економічних ресурсів, що забезпечує стабільну прибутковість (ефективність) і нормальні умови для розширеного відтворення стійкого економічного росту в тривалій перспективі з урахуванням найважливіших зовнішніх і внутрішніх факторів, а також

можливість системи швидко адаптуватись до змін навколишнього середовища, що означає гнучкість. Разом Т.С. Линник, Ю.С. Цямрюк поділяють одну думку, що будь-який елемент економічної системи або система загалом може бути стійкою лише тоді, якщо вона обов'язково повертається до свого постійного стану після закінчення дії на неї якогось, навіть неблагоприємного, впливу, який вивів її з рівноважного стану. Тобто під стійкістю вони розуміють здатність економічної системи, що потрапила у несприятливе відхилення за межі її припустимого значення, обов'язково повернутися у стан рівноваги за рахунок, наприклад, власних та позичених ресурсів.

Дійсно, саме стан рівноваги, і насамперед фінансової рівноваги для господарюючого суб'єкта, є важливим індикатором захисту потенціалу фінансової стійкості підприємства. Цю думку поділяє і Л.А. Костирко [23], враховуючи, що фінансова рівновага у цій ситуації характеризується збалансованістю фінансових потреб і джерел фінансування і являє собою основу балансової рівності активів і пасивів підприємства. Порушення фінансової рівноваги є наслідком незбалансованості активів і зобов'язань за термінами, відсутності чистого оборотного капіталу і наявності протиріч між ліквідністю і рентабельністю та фінансовою стабільністю і ліквідністю. Саме цей факт на більшості промислових підприємствах реального сектора економіки останнім часом призвів до зниження їх фінансово-економічного потенціалу, порушення фінансової рівноваги і відповідно до зниження їх економічної захищеності. Це підтверджується зростаючою динамікою кількості зафіксованих збиткових промислових підприємств.

Маючи в наявності такі зазначені властивості, виробничо-господарська структура буде дієздатною і гнучкою навіть до непередбачених в екстремальних умовах змін зовнішнього і внутрішнього середовища. Причому, лише досягнувши достатнього рівня дієздатності, промислове підприємство вже може здійснювати по відношенню до себе мінімальні захисні дії, які будуть захищати його, наділивши тими правами, що дозволять нести відповідальність за деякі зобов'язання, наприклад, перед кредиторами та інвесторами, з можливим оптимальним ризиком.

Властивість гнучкості ставить підприємство на шлях вибору найбільш раціональних і ефективних форм ринкової діяльності, захистивши, отже, свою підприємницьку сферу від постійних змін кон'юнктури ринку з метою сталого забезпечення прибутковості функціонування. При виконанні цієї властивості суб'єкт господарювання буде ефективним, тобто обов'язково прибутковим і результативним.

Зовнішнім проявом раніше згаданих властивостей, що впливають на загальний стан економічної захищеності підприємства відповідно є ліквідність, платоспроможність, кредитоспроможність і конкурентоздатність підприємства, які можуть бути як причиною досягнення ефективності, стабільності, стійкості, надійності, дієздатності і гнучкості суб'єкта господарювання, так і їх безперечним наслідком, формуючи між ними двосторонній тісний взаємозв'язок. Наприклад, дійти захищеності стану кредитоспроможності підприємства можливо лише за наявності у підприємства відповідних сум коштів, обсягів основних фондів і оборотних засобів, тобто ліквідних активів, для гарантування своєчасної сплати передбачених договором позичених сум коштів. Отже, без констатації ліквідності (можливості перетворення активів підприємства у готівку) та платоспроможності (здатності позичальника своєчасно сплатити суми своїх майнових зобов'язань, що є наслідком стану ліквідності та здатності своєчасно повністю виконати свої платіжні зобов'язання, що впливають з торгових, кредитних та інших операцій платіжного характеру промислового підприємства, не можна досягти кредитоспроможності (сукупності фінансових і матеріальних можливостей суб'єкта господарювання щодо одержання і сплати кредиту в установлені терміни й у повному обсязі згідно з наданим договором) [11].

Трохи інакше формується стан конкурентоздатності підприємства, який можна вважати одним з основних зовнішніх індикаторів діагностики загального стану економічної захищеності господарюючого суб'єкта, якщо він являє собою рівень його компетентності порівняно з іншими підприємствами-конкурентами, що оцінюється насамперед за такими основними параметрами як: технологія, практичні навички, професійні знання персоналу, рівень стратегічного і поточного планування, політика збуту, рівень управління, комунікації, якість систем управління, виробництво продукції і, безумовно, інноваційної продукції тощо. Отже, якщо промислове підприємство зможе

сформувавши достатньо високий конкурентний статус, тобто зберегти за будь-яких умов свою динамічно стабільну позицію в конкурентній боротьбі щодо випуску і реалізації готової продукції, яка виступає індикатором-визначником положення суб'єкта господарювання на ринку, то його конкурентні переваги становляться міцним стержнем довготривалого захисту даного підприємства серед групи підприємств-конкурентів аналогічної галузі і визначають його подальший економічний успіх.

Хоча в ринковому середовищі відомо, що конкурентна боротьба – явище неминуче, неперервне і повністю уникнути його неможливо, проте, використовуючи основні методи конкурентної боротьби і деякі методи обмеження конкуренції, можна досягти стабільного стану конкурентоспроможності виробничо-господарської структури. До того ж кожне сучасне промислове підприємство повинно мати наперед сформовані захисні застереження, до яких відносять договірні умови, що включаються за згодою сторін у приватні й міжнародні економічні угоди і контракти, які передбачають можливі зміни, тобто перегляд початкових умов договору в процесі його виконання. Саме ці захисні застереження блокують спонтанність дії дестабілізуючих чинників в основному спрямованих із зовнішнього середовища на стабільність внутрішнього фінансово-економічного стану підприємства. Якщо промислове підприємство досягає достатнього рівня конкурентоздатності, то на поточний період гарантовано воно є економічно захищеним, так як підхід до забезпечення конкурентоздатності завжди є системним, враховуючи комплексну ситуацію виконання усіх структурних властивостей підприємства як за минулий, теперішній та майбутній період як правило за основними, допоміжними та управлінськими функціями, де оптимізація підприємницької діяльності згідно з [26, с. 124] здійснюється завжди з врахуванням повної множини можливих економічних рішень, де критеріями оптимальності виступають характеристики не тільки конкурентоспроможності виготовленої продукції, але і всі показники прибутковості, ліквідності та ділової активності суб'єкта господарювання. Тобто загалом конкурентоздатність підприємства відображає ступінь переваги його сукупності оціночних показників на певному сегменті ринку за відповідний проміжок часу по відношенню до сукупності показників конкурентів, таким чином, визначаючи один із багатогранних аспектів його економічної захищеності, який забезпечує і гарантує фінансовий успіх даного суб'єкта господарювання у майбутньому.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, економічна захищеність – це економічна категорія, що характеризує відсутність загрози впливу дестабілізуючих чинників внутрішнього і зовнішнього середовища на економічну діяльність, яка притаманна усім структурним функціонуючим елементам економічної системи, що займаються фінансово-економічною і виробничою діяльністю, де відповідно найбільший вплив на неї проявляється через основні структурні властивості підприємства. Як і будь-яка інша категорія, «економічна захищеність», будучи динамічною у часі, потребує в подальшому необхідної діагностики – системи оціночних заходів, спрямованих на визначення величини відхилення зафіксованого поточного функціонального захисту підприємства від дозволеного загального стану економічної захищеності.

1. Зацеркляний М.М. *Основи економічної безпеки: Навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / М.М. Зацеркляний, О.Ф. Мельников. – К.: КНТ, 2009. – 337 с. 2. http://www.uk.wikipedia.org/wiki/Економічна_категорія. 3. Донець Л.І. *Економічна безпека підприємства: Навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с. 4. Дубовик Н.В. *Особенности обеспечения экономической безопасности предприятий морского транспорта / Н.В. Дубовик // Развитие методов управления та господарювання на транспорті: Зб. наук. праць. – Одеса: ОНМУ. – 2009. – Вип. 29. – С.21-40. 5. *Економічна безпека: Навч. посіб. / за ред. З.С. Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647 с., с.27. 6. *Економічна безпека: Навч. посіб. / О.Є. Користін, О.І. Барановський, Л.В. Герасименко та ін.; за ред. О.М. Джуґжі. – К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2010. – 368 с. 7. Іванюта Т.М. *Економічна безпека підприємства: Навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с. 8. Тумар М.Б. *Основи економічної безпеки підприємства: Навч. посіб.*******

[для студ. вищ. навч. закл.] / М.Б. Тумар. – К.: «Хай-Тек Прес», 2008. – 232 с. 9. Kozachenko G. Enterprise economic security management conception / G. Kozachenko, O. Lyashenko, V. Bezbozhnyu // ТЕКА Ком. Mot. i Energ. Roln. – OL PAN, 2010, 10A. – P. 263-270. 10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.–Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с. 11. Економічна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.enbv.narod.ru/text/Econom/encyclo/str/E-257.html>. 12. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный / [авт.-состав. Ефремова Т.Ф.]. – М.: Русский язык, 2000. 13. Словарь русских синонимов и сходных по смыслу выражений / [авт.-состав. Абрамов Н.]. – М.: Русские словари, 1999. 14. Словник української мови / [редактори: Г.М. Гнатюк, Т.К. Черторизька]. – К.: Наукова думка, 1972. – т.3. – 744 с. 15. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1 / Редкол.; ...С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с. 16. Словник української мови / Редактори В.О. Винник, Л.А. Юрчук. – К.: Наукова думка, 1974. – т. 5. – 840 с. 17. Словник української мови / Редактори І.С. Назарова, О.П. Петровська, Л.Г. Скрипник, Л.А. Юрчук. – К.: Наукова думка, 1978. – т. 9. – 916 с. 18. Анохин С.Н. Методика моделирования экономической устойчивости промышленных предприятий в современных условиях [Текст] / С.Н. Анохин. – Саратов: СГТУ, 2000. – 40 с. 19. Дерев'янюк Д.В. Економічна стійкість підприємств: інтегральні підходи до оцінювання / Д.В. Дерев'янюк // Зб. наукових праць: Економіка. Уманський національний університет садівництва, 2010. – Випуск № 72. – Ч. 2, С. 68-80. 20. Езерская С.Г. Экономическая устойчивость промышленного предприятия: методологические аспекты и методы оценки [Текст] / С.Г. Езерская // Автореф. дис. на соиск. уч. ст. канд. экон. наук. – Иваново, 2004. – 20 с. 21. Иванова О.В. Організаційно-економічна стійкість підприємства в умовах ринку [Текст] / О.В. Иванова, П.П. Жуков // Коммунальное хозяйство городов. – К., 2004. – Випуск № 56: Серия: Экономические науки. – С. 335-340. 22. Иванов В.Л. Управління економічною стійкістю промислових підприємств (на прикладі підприємств машинобудівного комплексу) [Текст] / В.Л. Иванов // Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля. – Луганськ, 2005. – 266 с. 23. Костирко Л.А. Діагностика фінансової рівноваги господарюючого суб'єкта: оцінка підходів, методи, моделі, вибір рішень / Л.А. Костирко // Вісник Східноукраїнського національного у-ту ім. В. Даля, № 10(128), 2008. – Ч. 2. 24. Сутність поняття «економічна стійкість» підприємства [Електронний ресурс] / Т.С. Линник // Економічні науки / Економіка підприємства. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/3_ANR_2011/Economics/10_78861.doc.htm. 25. Цямрюк Ю.С. Зміст економічної стійкості підприємства та методи її аналізу [Електронний ресурс] / Ю.С. Цямрюк. – Електрон. текстові дані. Режим доступу: <http://dsfa.mybb3.net/viewtopic.php?p=283> 26. Печеник О.М. Системне вирішення задач енергозбереження на промислових підприємствах / О.М. Печеник, Р.Й. Козут, М.Е. Тернюк // Сучасні проблеми науки та освіти. Матеріали 11-ї Міжнародної міждисциплінарної наук.-практ. конф., 29 квіт. – 9 трав. 2011 р.: тези докл. – Харків: Українська Асоціація «Жінки в науці та освіті», ХНЕУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. – С. 124.